

Handwork: un projecte de cooperativa per a l'Aula Oberta en l'alumnat d'ESO

Àngel Gallart
IES Antoni Cumella

Oriol Guinart
IES Antoni Cumella

Introducció

Per a l'alumnat de 3r i 4t d'ESO de l'IES Antoni Cumella, igual que per a la majoria d'instituts del territori, ser derivat a l'Aula Oberta era sinònim de càstig i fracàs escolar, símptoma de no encaixar en el sistema educatiu. Fa tres anys, però, la situació es va revertir amb el naixement del projecte Handwork, que s'ha anat afinant al llarg d'aquests darrers cursos.

Presentem l'experiència amb la voluntat de compartir aquest model d'èxit amb la comunitat educativa i de poder crear xarxa, en un futur, amb altres centres que desenvolupin projectes semblants, alhora que reivindiquem aquests espais educatius fonamentals en la formació dels joves i que sovint queden oblidats pels itineraris acadèmics més ordinaris.

El projecte es basa en la creació d'una cooperativa d'alumnes fonamentada en l'apoderament de l'alumnat, l'economia social i solidària, el compromís mutu i el reforç i descobriment de les pròpies capacitats individuals i col·lectives. Les hores lectives es divideixen en dos blocs: en un es reforcen les competències bàsiques; en l'altre es creen productes, activitats i serveis gestionats pel mateix alumnat, la dedicació del qual queda remunerada amb els *kumes*, la moneda interna de la cooperativa.

De moment, el projecte ha donat uns resultats més que positius, tant actitudinals com processuals i competencials. Els alumnes han millorat la seva assistència al centre, la puntualitat, l'autoestima, la motivació i el treball en equip, a l'hora que han redescobert les seves capacitats i han pogut desenvolupar uns models econòmics i relacionals democràtics i cooperatius, elements fonamentals per a la seva vida més enllà de la realitat del centre.

Context

El projecte i l'experiència de la cooperativa Handwork, de l'Aula Oberta de l'Institut Antoni Cumella de Granollers, té l'objectiu bàsic d'apoderar un alumnat que, relegat de l'aula ordinària, carrega amb el pes i la desafecció de la designació de fracàs escolar.

Granollers i l'IES Antoni Cumella

En quin context es desenvolupa aquesta experiència educativa? Ens ubiquem a la ciutat de Granollers, amb una població de 60.700 persones.⁴⁷ Com que bona part de l'alumnat que forma part del projecte és de procedència estrangera, ens interessen també les dades demogràfiques que hi fan referència: un 19 % dels habitants de la ciutat són persones immigrades d'altres estats i, segons les dades de la immigració rebuda durant l'any 2015, el 88 % d'aquesta població prové de països externs a la Unió Europea.

La ciutat compta amb cinc centres públics on s'imparteix Educació Secundària Obligatoria, i sis més de caràcter concertat. L'IES Antoni Cumella és un d'aquests instituts de titularitat pública i és, de fet, el més antic de la ciutat i la comarca.

Com a centre que dona valor a la integració i amb una dedicació especial a l'atenció a la diversitat, compta amb una aula d'acollida des del curs 2006/2007 i amb l'aula oberta per a alumnes de 3r i 4t d'ESO que ens ocupa.

L'Aula Oberta i el fracàs escolar

En principi, els Programes de Diversificació Curricular o Aules Obertes tenen l'objectiu d'afavorir, en l'alumnat que ho necessiti, l'assoliment de les competències i els objectius establerts en el segon cicle de l'Educació Secundària Obligatoria. Concretament, es duu a terme una organització dels continguts i les matèries diferent de l'establerta amb caràcter general, per adaptar així el currículum a les necessitats i característiques de l'alumnat (Díaz, 2015). Tot i així, en molts casos es converteixen en l'avantsala de l'abandó acadèmic,⁴⁸ un espai de càstig on enviar l'alumnat que no encaixa en els patrons —potser massa estrets— d'èxit i comportament acadèmics. Entenent el fracàs escolar com un procés multifactorial, l'Aula Oberta es converteix en molts casos en un punt clau entre la recuperació de l'autoestima i la motivació de l'alumnat o les conseqüències del fracàs escolar: la desafecció respecte a l'aprenentatge, el risc d'exclusió social, les baixes expectatives de vida i la baixa autoestima (Díaz, 2015).

---

47 60.695, amb dades de 2017 (font: IDESCAT).

48 El 2014, la taxa d'abandonament prematur dels estudis era del 22,2 % (Díaz, 2015).

Fa tres anys, vam començar a reconvertir l'Aula Oberta de l'institut en un espai d'oportunitat, i és així com es va començar a forjar Handwork, un projecte cooperatiu basat en l'apoderament dels alumnes.

Un nou projecte per a l'Aula Oberta

El punt inicial i més essencial d'aquest projecte és, com hem comentat, l'apoderament d'uns alumnes, que, pel fet d'haver estat destinats a l'Aula Oberta, porten una càrrega negativa i de fracàs. La idea de «no servir per a res», de no fer les coses prou bé, de no rebre reconeixement marca molts joves, fins al punt que ells mateixos cauen en la desafecció i la baixa autoestima. Així doncs, abans de dissenyar cap projecte, la primera pedra és clara: els alumnes *poden*, i allò que *poden* té un gran valor.

Els alumnes, organitzats en una cooperativa i acompanyats pel professorat, trien què poden fer i aprenen a fer-ho. A partir d'aquí, comença el camí de Handwork, que, igual que l'aula, és obert. Cada any es va emmotllant, millorant, canviant en funció dels alumnes, de les idees, de les oportunitats. És la primera cooperativa d'alumnes creada per a Aula Oberta i dins d'un institut públic. Els alumnes de 3r i 4t d'ESO que en formen part treballen la meitat de les hores lectives reforçant les competències bàsiques, i l'altra meitat, fent productes, serveis i activitats que ells mateixos gestionen i elaboren.

El poder de fer les coses

Poques coses són tan satisfactòries com veure el resultat d'una feina feta; construir, fer, aconseguir. Apoderament individual i col·lectiu, reafirmació de les capacitats i reconeixement. El nom del projecte cooperatiu, Handwork, ja ens ho indica: és la feina feta amb les mans. A partir de les inquietuds de l'alumnat, de manera cooperativa *es fa*, es construeix: des de pintar cadires per a l'espai de vianants de la ciutat fins a coure magdalenes, cultivar calçots per fer una calçotada a l'institut o construir espais de joc per a una guarderia de la ciutat.

El fet de voler fer comporta una necessitat d'aprendre. En aquest cas, i revertint els efectes de la desafecció a l'aprenentatge que arrossega part de l'alumnat, és la seva pròpia curiositat la que porta a la voluntat d'aprendre. És en aquest cas quan acudim a experts de diferents àmbits, element que suposa un plus de motivació.

Des de l'educació per a la ciutadania democràtica es planteja la necessitat de finalitzar els projectes educatius, les unitats, emprenent accions reals. En aquest cas, les accions reals són el principi, i tenen una gran repercussió a l'entorn proper: l'institut, altres centres educatius, la ciutat. Participem contribuint, contribuïm participant.

«I jo amb això què hi guanyo?»: els kumes entren en joc

Cal ser conscients que, malgrat que el plantejament del projecte pot semblar idíl·lic, la seva realització és dura en el seu dia a dia. Moltes vegades l'alumnat viu situacions difícils i prové d'entorns complexos, i aquesta motxilla té pes tant a nivell individual com en les seves relacions. Tampoc estan sempre motivats, encuriosits i amb ganes d'encetar nous projectes, o disposats del tot a la seva realització. Va ser precisament una mostra de descontentament d'un alumne d'anys anteriors, que es va queixar d'una tasca («I jo amb això què hi guanyo?»), la que va donar la idea de crear una retribució per la feina feta.

Els *kumes* són una moneda virtual i pròpia amb un equivalent en euros que els alumnes guanyen en funció de la seva dedicació. Es poden usar, també, per a les despeses de projectes comuns, com ara sortides. Així, la seva feina es veu recompensada de manera tangible, fent ús educatiu de la meritocràcia, i es crea un petit sistema econòmic basat no en el capital sinó en el treball.

Organització interna

Amb aquesta dinàmica de recórrer a experts per als diferents projectes, també es va buscar assessorament d'AraCoop per poder-nos organitzar com a cooperativa, una idea que ja es defensa des de diferents àmbits educatius i d'aprenentatge (Pujolàs i Lago, 2011; Slavin et al., 1985). A diferència d'alguns centres educatius que estan constituïts com a cooperativa, el nostre és un cas de cooperativa d'alumnes dins un centre públic. L'alumnat, reunit en assemblea un cop a la setmana, decideix i organitza els diferents projectes, així com també tracta els possibles conflictes sorgits entre ells. Així, les bases cooperatives de l'economia social i solidària formen part de les seves relacions interpersonals i del compromís mutu que adquireixen en formar part del projecte.

Conscients de la importància de les eines que donem als joves per governar-se, (Boixader, 2017), durant aquest curs hem volgut encetar una nova forma d'organització interna basada en el sistema sociocràtic, i hem anat a conèixer algun altre centre que té cooperatives que funcionen d'aquesta manera. Tot i que la seva aplicació requereix bastant esforç, guiatge i paciència al principi, un cop l'alumnat assimila i es fa seva la dinàmica de treball i discussió, guanya molta autonomia i valors i pautes que li poden servir en molts àmbits de la vida un cop deixin la seva etapa a l'institut: compromís, escolta, participació, capacitat de gestió grupal, funcionalitat, argumentació, consentiment, posicionament i presa de decisions. Durant el curs 2017-2018 hem fet els primers passos per poder funcionar sociocràticament.

Organització acadèmica

L'alumnat que forma part de l'Aula Oberta està cursant 3r i 4t d'ESO. Normalment, doncs, cada alumne s'hi està dos anys, i cada curs es renova la meitat del grup. L'alumnat de 4t d'ESO abandona durant unes hores el centre per fer pràctiques en diferents projectes.

Les hores lectives d'aquests alumnes es divideixen en dos blocs: la meitat de les hores es destinen a la cooperativa, i l'altra, a les matèries ordinàries i al treball de competències bàsiques. Un dels nostres futurs reptes se centra, precisament, en aquestes competències bàsiques, ja que de moment es treballen de manera separada del projecte de cooperativa.

Perspectives de futur

Mostres d'èxit

Tot i que el projecte encara és molt recent per poder fer una mirada àmplia a la seva repercussió, sens dubte ens atrevim a parlar d'un model d'èxit. En primer lloc, i molt important, perquè l'Aula Oberta ha deixat de ser un espai de càstig i desprestigi; l'actitud de l'alumnat ha canviat radicalment en aquest aspecte: els alumnes han millorat la seva assistència al centre, així com la puntualitat. En segon lloc, corroborarem també l'impacte positiu que ha tingut en la motivació i l'autoestima dels joves, les seves ganes de fer propostes, realitzar projectes i sentir-se orgullosos del que assolixen.

A nivell col·lectiu, la capacitat no només de treballar en equip, sinó també de gestionar en equip, de resoldre conflictes interns o mostrar confiança i respecte pels altres, se'ns va fent evident. Estan redescobrint les seves capacitats i han pogut desenvolupar models econòmics i relacionals democràtics i cooperatius, elements fonamentals per a la seva vida més enllà de la realitat del centre.

I quina és aquesta vida? Alguns dels nostres exalumnes estan cursant cicles formatius de grau mitjà, altres han volgut accedir directament al món laboral; n'hi ha, també, que han derivat a cursos pont oferts per l'ajuntament per poder accedir més endavant a PFIs. Alguns obtenen el graduat escolar; d'altres, no. Fins i tot tenim algun cas d'accés al batxillerat. En tot cas, com diem, és molt d'hora encara per poder mirar els seus nous destins amb perspectiva. Sigui com sigui, del que estem segurs és de l'impacte positiu del projecte i de la gran necessitat de canviar certs plantejaments de cara als alumnes que carreguen la llosa del fracàs escolar o de no encaixar en el sistema educatiu tal com està plantejat.

Objectiu: fer xarxa

Paral·lelament a la nostra tasca dins l'Aula Oberta, en els nostres objectius immediats hi ha una gran voluntat de difusió del projecte i de fer xarxa amb altres centres i propostes per compartir i coordinar-nos. Actualment treballem amb part de l'alumnat de les aules ordinàries de l'institut per a l'elaboració d'un documental sobre Handwork, que presentaran a un concurs.

D'altra banda, al mes de juny vam ser un dels 13 projectes seleccionats per la Fundació Bofill en la seva crida oberta Fem Educació, i això ens ha permès entrar en un procés de micromecenatge per obtenir recursos per poder fer difusió del projecte. Explicar-lo, encomanar-lo, discutir-lo, generar vincles, fer xarxa. En una mentalitat cooperativa, quin sentit tindria realitzar projectes així i no fer-los sortir de les portes de cada centre?

Bibliografia

BOIXADER, A. (2017). «Joves, política i formes de governar-nos». *Perspectiva escolar* (395), 41-48.

DÍAZ, R. (2015). *El fracàs escolar a Catalunya* (TFG). Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

PUJOLÀS, P.; LAGO, R. (2011). *Implementación del aprendizaje cooperativo en el aula*. Universitat de Vic.

SLAVIN, R. E.; et al. (1985). *Learning to cooperate, cooperating to learn*. Nova York: Plenum Press.